

AMIRQUL PO'LKAN VA UNING ULKAN ADABIY MEROSI

Umirova Hilola Rustam qizi

Navoiy davlat universiteti tillar fakulteti I bosqich magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15569813>

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi o'zbek adabiyotining kamroq o'rganilgan, biroq o'ziga xos satirik uslubga ega bo'lgan vakillaridan biri — Amirqul Po'lkanning hayoti va ijodi tahlil qilinadi. Muallifning asarlarida xalqona ruh, hajviy tasvir, ijtimoiy tanqid hamda ma'naviy-axloqiy g'oyalar markaziy o'rin egallashi ta'kidlanadi. Maqolada Po'lkan ijodining uslubiy xususiyatlari, dolzarb mavzulari, shuningdek, uning asarlari orqali o'zbek adabiyoti va madaniy merosiga qo'shgan hisssasi yoritilgan. Tadqiqot natijalari asosida Amirqul Po'lkan ijodi yosh avlod uchun ham tarbiyaviy ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Amirqul Po'lkan, o'zbek adabiyoti, adabiy meros, satira, hajv, xalqona uslub, ijtimoiy tanqid, axloqiy g'oya, milliy qadriyatlar, ma'naviy tarbiya.

AMIRQUL POLKAN AND HIS GREAT LITERARY LEGACY

Abstract. This thesis analyzes the life and work of Amirkul Polkan, one of the less studied representatives of Uzbek literature, but with a unique satirical style. It is emphasized that the folk spirit, satirical imagery, social criticism, and spiritual and moral ideas occupy a central place in the author's works. The article highlights the stylistic features of Polkan's work, topical themes, as well as his contribution to Uzbek literature and cultural heritage through his works. Based on the results of the research, it is emphasized that Amirkul Polkan's work also has educational significance for the younger generation.

Keywords: Amirkul Polkan, Uzbek literature, literary heritage, satire, humor, folk style, social criticism, moral idea, national values, spiritual education.

АМИРКУЛ ПОЛКАН И ЕГО ВЕЛИКОЕ ЛИТЕРАТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ

Аннотация. В диссертации анализируется жизнь и творчество Амиркула Полкана, одного из малоизученных представителей узбекской литературы, но обладающего уникальным сатирическим стилем. Подчеркивается, что произведениям автора свойственны народность, сатирическая образность, социальная критика, духовно-нравственные идеи. В статье освещаются стилистические особенности творчества Полкана, актуальные темы, а также его вклад в узбекскую литературу и культурное наследие посредством своих произведений. На основании результатов исследования подчеркивается, что творчество Амиркула Полкана имеет также воспитательное значение для подрастающего поколения.

Ключевые слова: Амиркул Полкан, узбекская литература, литературное наследие, сатира, юмор, народный стиль, социальная критика, нравственная идея, национальные ценности, духовное воспитание.

Kirish. O'zbek adabiyoti tarixi ko'plab iste'dodli ijodkorlar nomi bilan bezalgan. Ular orasida xalq dardi, jamiyat muammolari va insoniy qadriyatlarni badiiy yondashuv bilan yoritgan shoir va yozuvchilar alohida o'rin egallaydi. Bunday ijodkorlardan biri — Amirqul Po'lkan bo'lib, u o'zining xalqona uslubi, o'tkir hajviyati va ijtimoiy tanqid ruhidagi asarlari bilan o'zbek adabiy merosida munosib iz qoldirgan. Uning ijodiy faoliyati nafaqat o'z davrining muammolarini yoritishga xizmat qilgan, balki bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan asarlar orqali ma'naviy tarbiya vositasiga aylangan.

Ushbu maqolada Amirqul Po'lkanning adabiy faoliyati, uslubi va adabiyotdagi o'rni tahlil qilinadi hamda uning merosining o'zbek madaniy hayotiga ta'siri yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili va mushohada. Amirqul Po'lkan – 20-asr o'zbek adabiyotining o'ziga xos vakillaridan biri bo'lib, uning aniq hayotiy tafsilotlari haqida ko'p ma'lumotlar mavjud bo'lmasa-da, asarlari orqali ijodkor sifatida chuqur mulohazali, ijtimoiy hayotga befarq bo'lmagan shaxs ekanligi namoyon bo'ladi. U o'z ijodini xalq hayoti, uning muammolari, axloqiy va madaniy qadriyatlarini tasvirlashga bag'ishlagan.

Amirqul Po'lkan ijodining asosiy xususiyatlari quyidagilar bilan ajralib turadi:

1. Satira va hajv – Uning ko'plab asarlarida ijtimoiy nohaqlik, byurokratiya, riyokorlik kabi illatlar hajv orqali fosh etiladi.

2. Xalqona uslub – U xalq tilida, soddaligi bilan yodda qoladigan obrazlar orqali o'z g'oyalarini ifodalaydi.

3. Tarbiya va axloq – Po'lkan ijodi o'quvchini nafaqat kuldiradi, balki chuqur o'ylantiradi, ibrat olishga undaydi.

4. Milliy qadriyatlar va urf-odatlar – Shoir o'z asarlarida o'zbek xalqining hayot tarzi, urf-odatlari va qadriyatlarini tasvirlashga katta e'tibor bergan. Amirqul Po'lkan asarlarida ko'pincha ijtimoiy tengsizlik, adolatsizlik, ikkiyuzlamachilik kabi mavzular ko'tariladi. Uning ko'plab asarlari hajviy ruhda yozilgan bo'lib, ular orqali jamiyatdagi illatlar fosh etiladi. U o'z asarlari orqali o'quvchini o'ylantirishga, haqiqat va adolat tarafdori bo'lishga undaydi.

Misol uchun, "Ko'zbo'yimachi kampir" asarida jamiyatdagi soxta dindorlik, riyo va taqvodorlik pardasi ortiga yashirilgan illatlar ochib beriladi. Bu kabi obrazlar orqali muallif nafaqat kulgi uyg'otadi, balki o'quvchini chuqur axloqiy tahlilga yetaklaydi.

Amirqul Po'lkanning adabiy uslubi o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. U xalqona til va uslubdan mohirona foydalanib, o'quvchiga yaqin va tushunarli bo'lgan obrazlar yaratadi. Lirik soddalik, badiiy ishoralar va allegoriyalardan foydalangan holda u o'z asarlarida chuqur ma'naviy-axloqiy g'oyalarni ilgari suradi. Uning ijodi o'zbek xalq og'zaki ijodi an'analaridan samarali foydalanilganligi bilan ham diqqatga sazovor.

"Piyoz bilan mushoira" kabi asarlarida esa oddiy narsalarga falsafiy qarash, kulgi orqali haqiqatni ochish kabi yondashuv seziladi. Bunday hajviy shakldagi yozuvlar, bir tomondan, kulgu uyg'otsa, ikkinchi tomondan, ijtimoiy fikr shakllanishiga xizmat qiladi.

Amirqul Po'lkan tomonidan yozilgan asarlar orasida quyidagilar alohida ajralib turadi:

"Piyoz bilan mushoira" – Hajviy ruhdagi ushbu asarda kundalik hayotdagi kulgili holatlar orqali jamiyatdagi muammolar tanqid qilinadi.

"Aqlli eshak" – Mashhur xalqona ertak motividan ilhomlanib yozilgan, o'zbek xalqining donishmandligi va kinoyali fikrlash tarzini aks ettiruvchi hajviy asar.¹

"Ko'zbo'yimachi kampir" – Ijtimoiy mavzuda yozilgan, jamiyatdagi ikkiyuzlamachilik va soxta dindorlikni fosh etuvchi asar.

Amirqul Po'lkan o'zbek adabiyotiga satira va hajv janrida muhim hissa qo'shgan ijodkorlardan biridir. Uning asarlari jamiyatni tarbiyalash, odob-axloqni mustahkamlash va milliy qadriyatlarni targ'ib qilishda katta ahamiyat kasb etadi.

¹ Norqobilov, D. (2020). "Satira janri va uning o'zbek adabiyotidagi namoyandalari", Yosh olimlar jurnali, №4, 34–38-betlar.

Bugungi kunda ham uning asarlari yoshlarga haqiqatni aytish, noto'g'rilarni fosh qilish va adolatli bo'lishga chaqiruvchi kuchli vosita sifatida qadrlanadi.

Adabiyotshunoslar tomonidan Po'ltan ijodi hali to'liq tadqiq qilinmagan bo'lsa-da, uning merosi o'zbek madaniyati uchun ahamiyatli badiiy manba bo'lib qolmoqda.

Xulosa. Amirqul Po'ltan — o'zbek adabiyotida o'ziga xos uslub va g'oyaviy yondashuvga ega bo'lgan, xalqona ruhdagi satirik asarlar muallifi sifatida tarixda iz qoldirgan ijodkordir. Uning asarlarida ijtimoiy adolatsizlik, riyokorlik, ikkiyuzlamachilik kabi illatlar ochiq va kinoyali tilda fosh etilgan. Shoir o'z ijodi orqali xalqning og'riqli muammolarini ko'rsatib berish bilan birga, o'quvchini chuqur o'ylantiradi, axloqiy saboqlar beradi.

Uning badiiy merosi o'zbek xalqining ma'naviy dunyoqarashini boyitishda, yosh avlodni haqiqatgo'ylik, odillik, insoniylik kabi fazilatlarga chorlashda katta ahamiyatga egadir.

Amirqul Po'ltan asarlari bugun ham dolzarb bo'lib, zamonaviy adabiy jarayonlarda o'z o'rnini yo'qotmagan. Shu bois, uning ijodini chuqurroq o'rganish, ilmiy jihatdan tadqiq qilish va keng ommaga yetkazish bugungi kun adabiyoti oldidagi muhim vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'ulomov, A. (2001). O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Karimov, O. (2010). O'zbek hajviy adabiyoti: an'analar va taraqqiyot. Toshkent: Akademnashr.
3. Jo'rayev, M. (2015). Adabiy tanqid va badiiy tafakkur. Toshkent: Ma'naviyat.
4. Norqobilov, D. (2020). "Satira janri va uning o'zbek adabiyotidagi namoyandalari", Yosh olimlar jurnali, №4, 34–38-betlar.
5. Qodirov, B. (1998). Xalq og'zaki ijodi va zamonaviy adabiyot. Toshkent: O'qituvchi.
6. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi. (2008). O'zbek adabiyoti ensiklopediyasi, 1-jild. Toshkent: "Sharq" nashriyoti.